

9. Hodnocení studentů – cíle hodnocení, typy hodnocení

Hodnocení je nedílnou součástí učení a vyučování, existuje mnoho forem hodnocení stejně tak i metod a technik.

Cíle hodnocení:

1. Hodnocení má být zpětnou vazbou pro učitele o prospěchu žáků.
2. Hodnocení má poskytovat zpětnou vazbu žákům o jejich pokroku.
3. Hodnocení má žáky motivovat.
4. Hodnocení slouží jako podklad pro vedení záznamů o prospěchu žáka.
5. Hodnocení umožňuje poskytnout doklady o momentálním prospěchu a dosažené úrovni žáka.
6. Hodnocení umožňuje posoudit připravenost žáka pro další učení.

Úskalí hodnocení:

1. Riziko demotivace žáka – žák, který má slabší výsledek, než je standard může být hodnocením znervózněn, což může vést k nechuti učit se a zabřednutí do bludného kruhu, v němž se jeho prospěch bude neustále zhoršovat.
2. Velká časová náročnost – zvolené hodnotící postupy mohou zabírat mnoho času na úkor činností, které by byly pro žáky i učitele přínosnější.
3. Soustředěnost na dobré výsledky – pro úpěnlivou touhu mít dobré výsledku může být přesměrován cíl z pochopení učiva na získání dobrého hodnocení.

Typy hodnocení:

Důsledkem existence množství rozdílných metod hodnocení, které dnes školy používají, je také značné množství pojmů, o kterých se v současné době mluví. Nejdůležitější z nich uvádíme.

Formativní hodnocení

Bývá obvykle zaměřeno na odhalení chyb, obtíží a nedostatků v práci žáka a nabízí radu, vedení a poučení zaměřené na zlepšení budoucích výkonů.

Finální (sumativní, shrnující) hodnocení

Stanovuje úroveň dosažených znalostí v určeném časovém okamžiku. Nejtypičtějším příkladem jsou známky uváděné na vysvědčení nebo výsledky oficiálních zkoušek.

Normativní hodnocení (hodnocení relativního výkonu)

Hodnocení výkonu jednotlivých žáků ve vztahu k výkonům ostatních.

Kriteriální hodnocení (hodnocení absolutního výkonu)

Všichni žáci, kteří splňují tato kritéria, budou hodnoceni odpovídající známkou bez ohledu na to, jakých výsledků dosáhli ostatní. Typickým příkladem jsou testy předepsané pro získání řidičských průkazů.

Diagnostické hodnocení

Speciálně se zaměřuje na odhalení učebních obtíží a problémů žáků.

Interní (vnitřní) hodnocení

Hodnotící činnosti navržené, prováděné a vyhodnocované učiteli, kteří ve třídě průběžně učí. Velmi často jsou běžnou součástí jejich vlastního vyučovacího plánu.

Externí (vnější) hodnocení

Hodnotící činnosti, které navrhuje a často také vyhodnocují osoby působící mimo školu.

Neformální hodnocení

Hodnocení založené na pozorování výkonů, které žáci podávají jako součást běžných činností ve třídě.

Formální hodnocení

Hodnocení, které následuje po předchozím upozornění žákům, že bude prováděno. Žák tak má příležitost učivo si zopakovat a na hodnocení se připravit.

Průběžné hodnocení

Zakládá konečné zhodnocení úrovně prospěchu žáka na hodnotících poznatcích, které učitel získal v průběhu delšího časového období.

Závěrečné hodnocení

Zakládá konečné zhodnocení stupně prospěchu žáka na hodnocení, které bylo provedeno pouze na konci výuky předmětu nebo uceleného pracovního programu

Objektivní hodnocení

Hodnotící činnosti a s nimi spojené metody známkování, které vykazuje velmi vysokou shodu udělovaných známek mezi různými zkoušejícími.

Hodnocení průběhu (procesu)

Hodnocení činnosti, která právě probíhá, například v průběhu přednesu básně nebo během přípravy a provádění pokusu.

Hodnocení výsledku

Hodnocení založené na hmatatelném výsledku práce, jako je písemka, projekt, kresba, model nebo zápis o zkoušce, pořízený pro tento účel

Hodnotící činnosti ve třídě:

Hodnocení probíhá ve škole neustále, od prostého kladení otázek žákům v průběhu vyučování až po formální zkoušky, jako jsou například maturitní písemky. Při provádění hodnocení je nutné, abychom si byli vědomi hlavních cílů a specifických vlastností toho typu hodnocení, který jste se rozhodli provádět. Teprve potom je vhodná chvíle pro promyšlení toho, jak nejlépe vybrat, připravit a realizovat příslušné hodnotící činnosti.

Hlavní hodnotící činnosti ve třídě jsou:

- sledování běžné práce ve třídě,
- zvláštní úkoly, které slouží hodnocení začleněnému do běžné práce ve třídě,
- domácí úkoly,
- testy (písemky) navržené učitelem,
- standardizované testy,
- formální zkoušky.

Sledování běžné práce ve třídě

Nejdůležitější na tomto hodnocení je, že zajišťujete pravidelné sledování postupu práce všech svých žáků (ne pouze těch, kteří se častěji hlásí nebo svým chováním jinak vyžadují vaši pozornost). Navíc vaše sledování třídy musí být aktivní a musí stále zjišťovat, zda v

daném okamžiku žáci učivo chápou. Možné problémy a obtíže je třeba vyhledávat a nespolehat se na to, že se samy nějak projeví.

Zvláštní úkoly určené pro hodnocení, začleněné do běžné činnosti ve třídě

Některé činnosti, které vyžadují hodnocení, musejí být pro potřeby hodnocení speciálně připraveny a provedeny. To většinou platí pro úkoly, které musejí být standardizovány a zhodnoceny ve vztahu k specifickým kritériím (měřítkům), jež vyžadují soustředěnou pozornost. Je nutné uvážit, zda je vhodné žáky předem na toto hodnocení upozornit a uvést, jaký cíl sledujeme a jak výsledků využijeme. Dovedné hodnocení žáků velmi záleží na tom, jak dobře jsou úkoly sloužící hodnocení začleněny do běžné činnosti ve třídě bez narušení normálního postupu práce.

Domácí úkoly

Užívání domácích úkolů je velmi důležitým zdrojem, který poskytuje žákům zpětnovazební informace o tom, jak dobré jsou jejich výkony v situaci, kdy pracují samostatně a bez pomoci učitele. Domácí úkoly jsou vhodné zejména pro rozvíjení dovednosti žáků organizovat svou práci a pro získávání vytrvalosti při plnění požadavků, které jsou na ně kladeny. Domácí úkoly také mohou být zdrojem významných informací (pro žáka i pro vás) o žakových obtížích a problémech, které se ve třídě projevují daleko méně, protože je k dispozici pomoc učitele.

Z tohoto hlediska je pomoc rodičů žákům na jednu stranu užitečná, neboť je pro dítě zdrojem dalšího poučení, ale zároveň věci neprospívá. Vede totiž žáka k tomu, že hledá pomoc jinde, místo aby se snažil využívat svých vlastních možností.

Běžně domácí úkoly slouží k hodnocení toho, jak si žáci osvojili učivo probrané v předcházejících hodinách. Proto domácí úkoly obsahují úlohy zaměřené na upevnění učiva a jeho procvičování, nebo bývají přípravou na opakování a zkoušení. Je však důležité používat domácí úkoly i pro povzbuzení žáků k dalšímu učení.

Prověrky připravované učitelem

Krátké testy, které učitel sám navrhuje, mohou být pro žáky motivací k učení, protože jsou zároveň přípravou na testování. Poskytnou učiteli navíc známku jako informaci o tom, nakolik žák v testu uspěl. Zejména pravidelně zařazované testy žáky velmi efektivně učí systematickému učení novému učivu. Mohou však být také velkou a nepříjemně pocíťovanou zátěží. Proto je nutno užívat testy s velkou citlivostí a způsobem, který bude učení

napomáhat, ne od něj odrazovat. Krátké testy mohou mít širokou škálu podob: od desetiminutovky založené na učivu z domácího úkolu po prověrku z učiva za delší období nebo z rozsáhlého tematického celku. Tyto testy jsou určeny k posouzení toho, do jaké míry byly zvládnuty výukové cíle předmětu.

Standardizované testy

Standardizované testy se široce používají pro sledování prospěchu a výsledků dosahovaných žáky v klíčových oblastech učení, zejména čtení, ale také v široké škále jazykových úkolů i matematice. Užitečnost těchto testů spočívá v tom, že učitelé umožňují srovnávat dosahované výsledky s výsledky očekávanými u žáků daného věku.

Formální zkoušky

Formální zkoušky, které stanoví škola pro účely vnitřního hodnocení. Běžně se používají na vyšších stupních škol. Míra jejich formálnosti se mění od zkoušek, které navrhuje i provádí kmenový učitel podle vlastního časového plánu, po zkoušky, které připravují společně členové učitelského sboru a které jsou prováděny podle jednotného plánu stanoveného pro celou školu. Kromě toho, že jsou užitečným zdrojem informací o dosahovaných výsledcích, použitelným pro výroční zprávy školy, napomáhají formální zkoušky rozvoji dovedností a technik přípravy na zkoušky. Připravují žáky na oficiální externí zkoušky, zejména na konci střední školy.

Provádění hodnotících činností:

Při provádění činností, které slouží hodnocení, je potřeba uvědomovat si řadu důležitých faktů:

- hodnotící činnost musí být spravedlivá v tom smyslu, že se vztahuje k probíranému učivu, takže lze důvodně očekávat, že při hodnocení žák uspěje, pokud během příslušného období výuky pracoval požadovaným způsobem;
- hodnotící činnost by se měla vztahovat k výukovým cílům stanoveným školou, které mohou být založeny na příslušných pasážích oficiálních osnov (vzdělávacího projektu) nebo jsou rozpracovány do zvláštního přehledu (syllabu), stanovujícího obsah a kritéria hodnocení, kterých má být dosaženo;
- program hodnotících činností používaných v průběhu delší doby by měl zahrnovat různé typy a formy tak, aby celý rozsah výukových cílů, které byly sledovány, byl do hodnocení zahrnut a aby tyto cíle byly hodnoceny rozdílnými způsoby;

- žáci by měli být informováni o povaze a účelu hodnotících činností, o tom, jak jsou výsledky hodnocení využívány, a také o kritériích, která charakterizují výkon považovaný za úspěšný;
- hodnotící činnosti mají být prováděny tak, aby podmínky a okolnosti, za jakých se uskutečňují, pomáhaly žákům dosáhnout úspěšného výkonu, například by se mělo předcházet možnému riziku vyrušování a v maximální míře snížit úzkost žáků spojenou obvykle s hodnocením;
- hodnotící činnosti mají být pečlivě navrženy, aby se zajistilo, že zadání není víceznačné a že žákům bude jasný typ a povaha výkonu, který se od nich očekává;
- nejdůležitější však je zajistit, aby hodnotící činnost skutečně posuzovala platně (validně) to, co chcete posoudit.

Známkování, vedení záznamů a formulace hodnocení:

Známkování v průběhu běžné činnosti

Známkování práce žáků v průběhu vyučovacích hodin nebo větších celků a po nich musí být důkladné a konstruktivní. Je třeba ho provádět ve vhodný čas. Dobré známkování slouží žákům jako významný ukazatel pozornosti a péče, kterou je třeba věnovat školním úkolům, a tak pomáhá udržovat a podporovat vysoký standard vyžadované práce. Když žák například dostane špatnou známku za tvořivost projevenou při psaní slohové práce nebo za popis experimentu, aniž, by se mu dostalo pomoci a rady, jak mohl postupovat lépe, bude ho to nejspíše deprimovat. Konstruktivní vedení, které ochotně pomůže žákovi pochopit, jak se dala práce udělat lépe, ho naopak může povzbudit k dalším pokrokům.

Je velmi užitečné používat různé způsoby známkování, například umožnit, aby občas žáci sami známkovali své vlastní výkony nebo si udělovali známky navzájem. V průběhu určitého období by navíc známky měly být založeny na různých hodnotících činnostech, aby bylo zajištěno, že odrážejí různé aspekty výkonu.

Vedení záznamů o prospěchu žáků

Inspekčními orgány je často zdůrazňováno, jak je pro učitele důležité, aby si vedli přesné záznamy o prospěchu svých žáků. Je ovšem třeba také si uvědomit, že užitečnost vedení záznamů závisí na tom, do jaké míry jsou tyto záznamy ve skutečnosti využívány.

Vedení záznamů o prospěchu žáků by mělo sloužit třem hlavním cílům:

- má poskytovat užitečný základ pro poskytování zpráv dalším osobám (žákům, rodičům, ostatním učitelům);
- mělo by výrazně signalizovat, že je třeba začít se o žáka více zajímat, pokud dojde k nápadnému zhoršení výsledků ve srovnání s jeho předchozím výkonem;
- má napomáhat plánování práce s každým jednotlivým žákem tím, že se vychází z minulých výsledků, dále zejména tím, že další postup bude přiměřený co do rozsahu i hloubky probíraného učiva a že oblastem, které vyžadují nějakou formu nápravy nebo pomoci, se dostane náležitá pozornost.

Formulování zpráv o výsledcích žáků

Poskytování zpětné vazby žákům o jejich prospěchu má značný význam v tom, že přispívá k jejich motivování a dalšímu postupu v učení. Navíc však musíte pravidelně podávat informace o prospěchu také rodičům, a to formou písemných dokumentů nebo osobně.

Informace učitelů o žácích poskytované v těchto zprávách mohou být rozděleny do 15 hlavních oblastí:

- docházka,
- domácí příprava,
- (sebe)důvěra,
- chování,
- návrhy na zlepšení,
- očekávaný budoucí výkon,
- pokroky dosažené žákem,
- postoj k předmětu,
- připomínky z výchovné a poradenské oblasti,
- schopnosti,
- úprava písemných prací,
- úsilí,
- výsledky zkoušek,
- zapojení se do činnosti třídy,
- zralost.

Pět problémů, se kterými se setkávají učitelé při psaní zpráv rodičům:

- často se musejí spoléhat na subjektivní soudy, což mnoha učitelům vadí;

- je obtížné shrnout výkony žáka v různých částech předmětu nebo oblasti vzdělávacího plánu do stručné formy tak, aby byla přiměřená a smysluplná pro adresáta;
- existuje napětí mezi potřebou poskytovat pravdivé informace a přitom nedemoralizovat, pokud jsou připomínky kritické nebo odrážejí nízkou úroveň dosahovaných výsledků;
- často je obtížné rozhodnout, které hledisko žákova výkonu si zaslouží být ve zprávě zdůrazněno;
- pro některé učitele může být obtížné zapamatovat si v patřičné intenzitě každého žáka, kterého učí.

Volně podle

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-965-8.